
GENTSE MAANDKALENDERVERZEN UIT DE VROEGE ZEVENTIENDE EEUW (VERVOLG)

Maertijus

1. Huysbrouwers maeckt gereet u mout,
't Wort tijt dat ghij het marsbier brout,
Doet daerbij taeruwe en spelte goet,
Dat voordts die brouwt sijn beste doet.
2. Op den tooghdagh siet men te Gent,
Veel schoon peerden comen ter vent,
Het vleesch- en stadthuys na begheert,
(Syn) van alle fraeyheyt ghestoffeert.
3. Doordien het is halfvastenmaert,
De wachten trecken op byfaert,
Door schoon sluyers en pluymen fijn,
Elck wijlde wel ghepresen sijn.
4. Geen gelt en wordt alsdan gespaert,
Principael in de lijnwaetmaert,
't Wordt al verkoght, 't zy smal oft breedt,
Yder tot coopen staet bereedt.
5. U hofken spit, besaeyt en plant,
Wiet dat van onkruyt alderant,
Hout blommen tot vermaeck van geest,
En cruyden tot de keucken meest.

6. Veel fijn cruyden en zijn niet quaedt,
Soo tot cruijcoecken als salaet,
Als nipte, bieseloock en dragon,
Coste, raketten, en grenen, citrone.

7. Den feestdag van Maria is hier,
Groet haer als moeder goedertier,
Te Predicheeren oft Sint Jans,
Sij noot u tot den sterrencrans.

8. Tot Marikerke buyten Gent,
Gaet menigh meysken pertinent,
Som seer devoot, som om gherief,
Som om te kiezen een somerlief.

1ste str.

Wie thuis zijn eigen bier brouwt (*huijsbrouwers*) wordt aangemaand er nu mee te beginnen. In februari en maart gebrouwen bier bewaart immers beter dan ander. Want de lucht is in deze maanden minder koud dan in de winter en niet zo warm als in de zomer, zo lezen we als nogal evidente verklaring in een gespecialiseerd oud handboek ¹. De fermentatie gebeurt dus niet te traag en ook niet te snel.

De toevoeging van tarwe en (of) “spelte”, d.i. een soort grove tarwe, resulteert in zg. witbier.

2de str.

Tijdens de halfvastenfoor, de jaarmarkt van de stad Gent, werd op de Kouter, vroeger ook *Peirdekouter* geheten ², een driedaagse paardenmarkt gehouden en dat tot in het midden van de negentiende eeuw. Op de “tooghdagh”, d.i. toondag, werden de dieren getoond die vanaf ‘s anderendaags verkocht werden. Op de markt verkocht men juwelen, goud, vogels, wapens en laken, in het wegens de vasten niet gebruikte vleeshuis, en in het stadhuis ³.

3de str.

Ter gelegenheid van de halfvastenmarkt (*maert*) en wegens de aanwezigheid van vele vreemdelingen, was de stadswacht zeer actief en werd voor de gelegenheid ook versterkt met de leden van het gilde. Op *byfaert*, letterlijk wellicht: op bedevaart, betekent hier wel “op tocht”. Ze waren feestelijk uitgedost. Men is geneigd bij *byfaert* te denken aan het beroemde *Auweet*, de nachtelijke optocht van notabelen en gilden, maar die was in 1540 door de *Carolinje Concessie* afgeschaft ⁴.

Leefde de herinnering eraan nog voort in de zeventiende eeuw?

4de str.

De markt van lijnwaad was zowel de Korenmarkt als de Vrijdagmarkt. Er werd uitsluitend ruw, d.i. ongebleekt lijnwaad verkocht. Het werd voor het grootste gedeelte door plattelandswevers aangevoerd, waarvoor ze een invoerrecht betaalden.

De brede lakens werden van een apart zegel voorzien om ze te onderscheiden van de smalle. De laatste soort werd met een rood kruisje getekend. De verkoop van de smalle lakens begon twee uur na die van de brede ⁵.

6de str.

niet quaedt: niet slecht of schadelijk: typisch Gents “understatement”, versta: heel goed; *nipete*: Lat. *nepeta*, de ene of de andere muntsoort, b.v. akkermunt (*Mentha arvensis* L.), kattenkruid (*Calamintha nepeta* L.); *dragon*: slangenkruid, keizersalade, te Gent ook salaadkruid geheten ⁶; *coste*: kostwortel, balsemwormkruid (*Christophoriana spicata* L.) ⁷; *rakette*: raket, fonteinkers, Fr. *cresson* (*Gents Wdb.*), wilde mosterd (*Sisymbrium officinalis* L.) ⁸; *greni*: corrupt voor *grein*, paradijskoren; *citron*: citroenkruid volgens *Gents Wdb.* de naam van verscheidene planten met citroengeur.

7de str.

O.-L.-Vrouw-Boodschap: 25 maart.

De kerk van de *Predicheeren* of dominicanen dicht bij de naar hen genoemde lei en brug.

Deze orde heeft een groot aandeel gehad in de verspreiding van de rozenkrans ⁹; *Sint Jans*: St.-Janskerk, de huidige St.-Baafskathedraal.

Waarom O.-L.-Vrouw speciaal de gelovigen zou inviteren (*noodt*) naar deze twee kerken, is mij niet duidelijk. Vermoedelijk werden daar gebedsstonen voor de rozenkrans (*sterrenkrans*?) georganiseerd. De benaming *sterrenkrans* voor rozenkrans is mij echter van nergens anders bekend.

8ste str.

De bekende, nu nog intens gevierde zomerliefkermis te Mariakerke, vroeger op de tweede zondag na Pasen, nu op een vaste datum, nl. de vierde zondag in april. De jongens kwamen er hun lief kiezen “door het terten op den voet der meisjes die ‘aen de bomen’ stonden”.

Marktkramers en foorkramers deden gouden zaken op deze eerste kermis in de omgeving van Gent ¹⁰.

Aprylis

1. Den Paesschen compt, het vasten stilt,
U huijs en ziel nu suyvren wilt,
Want naer veel lust en ijdelheyt,
Peyst eens om uwe saligheyt.

2. Vroukens den korf met kost stoffeert,
En smorgens vroech nar Loo marcheert,
Vyerigh daer Onse Vrouwe dient,
Peystert daer eens met uwen vrient.

3. Dees maent bringht mede het saisoen,
Voor die den incoop willen doen
Van peerden, koyen, schapen veel,
De meerschen (sijn) groen en drooghen heel.

4. Ghedachtigh u ghesondtheyt zijt.
En dat de spijs zy na den tijdt,
Want veel vlees eten is niet goedt,
Die 't 'tsavonts en te Paesschen doet.

5. Quaey luchten en quaeij watersvliet,
En compt ontrent de peste niet,
Maer oft het immers moeste zijn,
Rieckt dickwils fijnen wijnazijn.

6. Sint Joris wordt ghecelebreert,
En sijnen Eet wel ghetracteert,
In 't hof daer men de draecken steeckt,
Ende meer glasen dan lancen breeckt

7. Sint Marc ons oock ghedincken doet,
Elck voor syn selven bidden moet,
Nochtans het moet oock zijn ghedaen,
Voor die ons hebben quaedt ghedaen.

8. Den soeten meijavont plaisant,
Noodt dat men 't lief eenen mej plant,
Van laurier of roosemarijn,
Die schoon en wel behanghen zijn.

1ste str.

Allusie op de lenteschoonmaak en op het ‘houden van de paessen’, de jaarlijkse paasbiecht. De datum van Pasen valt tussen 25 maart en 25 april, dus meestal in april.

2de str.

kost: spijs en drank. De kapel Lobos, een gehucht van Lochristi, waar O.-L.-Vrouw vereerd werd. Deze kapel was gelegen op een kwartier van de kerk van Lochristi. Ze werd gebouwd in 1607 en afgebroken in 1808. Het was een bekend bedevaartsoord ¹¹. Nadat de devotie gedaan was, werd aan het nuttige het aangename gekoppeld: *peystert*, d.i. houd je op, verpoos met uw reisgezel en geniet van een goedgevulde (*stoffeert*) proviandmand.

4de str.

‘s Avonds vlees eten wordt hier als ongezond voorgesteld. Ook op Pasen zou het niet goed zijn. Blijkbaar een volks geloof dat mij echter van nergens anders bekend is.

5de str.

In de eerste twee vv. worden twee oorzaken van de pest vermeld: bedorven of kwade lucht en “quaeij watersvliet”, d.i. vervuilde waterlopen vol giftige dampen. Hoe hulpeloos de medische wetenschap ook stond tegenover de pest, toch had men vlug begrepen dat er een verband was met vervuilde waterlopen en de eruit opstijgende dampen.

Dikwijls aan wijnazijn ruiken is een ‘klassiek’ middel. In een pesttraktaat (15de E.) leest men: “Oec salmen veel wijnedics besighen waer men can. Oec des morghens... soe ist guet datmen die handen ende noese ende die oren wrive mit roeswater ende wijn edic” ¹².

In tijden van pest liepen de arme lieden over straat met een spons gedrenkt in wijnazijn, de rijken met een *pomum ambre*, een reukappel, gevuld met vele, dure ingrediënten.

6de str.

St.-Joris: 23 april. Op de feestdag van hun patroon hield het Sint-Jorisgilde een jaarlijks banket in hun lokaal, het Sint-Jorishof. De H. Joris wordt voorgesteld als een ridder die met een lans een draak doorsteekt. De gildebroeders doen dit uiteraard niet: zij ‘breken’ meer glazen dan lansen, blijkbaar hadden ze zich op dit terrein een stevige reputatie verworven. Daaraan wordt in de laatste twee vv. gerefereerd.

7de str.

St.-Marcus: 25 april. In een vijftiende-eeuwse kalender leest men:

Dits sente Mercs dach
Die elc mensche, doe ic u ghewach,
Es sculdich te vasten jeghen de plaghen.

Waarom deze apostel en niet een andere ons speciaal eraan zou herinneren (*ghedijncken doet*) dat we voor onszelf en onze medemensen, ook voor hen die “ons hebben quaedt ghedaen” moeten bidden, is mij niet duidelijk.

8ste str.

Het planten van de mei(boom) of het schenken van een meitak werd als een liefdesverklaring aanzien. Vrijers hadden de gewoonte op de vooravond van 1 mei voor het venster of op het dak van het huis van de beminde een meitak te plaatsen. G. Celis wijdt uit over de symbolische betekenis¹³ van de verschillende planten waarvan de tak afkomstig was, maar merkwaardig genoeg, ontbreken daarbij zowel de rozemarijn als de laurier.

Deze laatste, komt echter wel voor als zg. ‘liefdemei’, die “door de jongens voor de woning van hun geliefde geplant” werd¹⁴.

(vervolgt)

W.L. BRAEKMAN

NOTEN

1 W. V(an) L(is), *Den volmaekten Bierbrouwer* (Brussel, 1793), p. 78.

2 *De Markt*, p. 68.

3 *Idem*, p. 36

4 P. Claeys, *Pages d'histoire locale gantoise* (Gent, 1894), III, p. 145-160; F. De Potter, *Gent van den oudsten tijd tot heden* (Gent, 1884), II, p. 65-74.

5 Over de Gentse lijnwaadmarkt, zie *De Markt*, p. 69-70.

6 L. Vandebussche, *Onze Volkstaal voor Kruiden en Artsenijen* (Langemark, 1978), nr. 293.

7 *Idem*, nr. 689.

8 *Idem*, nr. 2357.

9 G. Celis, *Volksk. Kalender*, p. 234.

10 *Idem*, p. 46.

11 Fr. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der Gemeenten...* (Gent, 1864-1870), 1° R., dl. 4, *Lochristi*, p. 56-57. Zie ook A. Ver Elst, *Folkloristische Tijdspiegel voor België* (Brussel, 1969), p. 77.

12 W.L. Braekman en G. Dogaer, “Laatmiddeleeuwse pestvoorschriften”, *Versl. en Med. Kon. Acad. NTL* (1972), 99-122 (p. 112).

13 G. Celis, *Volksk. Kalender*, p. 162-165.

14 A. Ver Elst, *Tijdspiegel*, p. 151-152.